

Методична розробка навчального заняття на тему:
«Спочинь душа моя, спочинь» за новелою М.Коцюбинського «Intermezzo»
Дудченко Н.Й.
викладача української мови і літератури
Технологічно- економічного коледжу БНАУ

Тема заняття: «Спочинь душа моя, спочинь» за новелою М.Коцюбинського «Intermezzo»

Мета заняття (формування компетентності):

предметні (уміти розпізнавати й аналізувати новелістичний твір; засвоїти теоретико-літературознавчі поняття, систематизувати складний, але цікавий літературознавчий матеріал; визначити проблематику новели, особливості її композиції, з'ясувати причини настрою ліричного героя);

ключові (розвивати образне мислення, вміння сприймати художній текст у його єдності з життям);

загальнокультурні (формування естетичну та морально-етичну свідомість студентів на кращих високохудожніх класичних творах національної літератури; виховувати в учнів любов до природи рідного краю, естетичні почуття, тонке розуміння прекрасного й повагу до письменницької праці).

Обладнання: мультимедійна презентація, літературознавчий словник, текст новели, кінофільм «Імпресіонізм», музичні записи, репродукції картин Клода Моне, додаткова література

Тип заняття: урок засвоєння нових знань

Міжпредметні зв'язки: історія, художня культура, психологія.

Методи, прийоми, види, форми роботи: особистісно орієнтовані, медіа технології, інтерактивні

Перебіг уроку

I. Організаційний момент

II. Мотивація навчальної діяльності.

Бесіда зі студентами

- Чи відчували ви коли-небудь потребу усамітнитися, щоб вас ніхто не чіпав?
- За яких обставин це було?
- Чи можна вважати усамітнення ліками для душі?
- Що ви робите, щоб скинути втому?
- Як природа може вплинути на емоційний стан людини?

Отже, кожен із нас має свій «рецепт» боротьби із втомою. На ці запитання також дає відповідь і М. Коцюбинський у новелі "Intermezzo", ліричний герой якої, на перший погляд, хоче втекти від людей, від суспільних проблем, а з іншого боку, прагне просто тимчасового перепочинку на лоні природи.

III. Оголошення теми і мети заняття

- Запишіть у зошити тему заняття: «Спочинь душа моя, спочинь» за новелою М.Коцюбинського «Intermezzo»

III. Засвоєння навчального матеріалу в процесі виконання практичних завдань

1. Історія написання новели " Intermezzo ".

- Що означав для М. Коцюбинського 1908 рік?

Повідомлення студента

На цей період припадає багато важливих подій, приємних і не дуже приємних для письменника. У Чернігові було створено "Просвіту", яку очолив Михайло Михайлович. Культурно-освітня діяльність товариства занепокоїла губернатора і жандармів, що спричинило звинувачення в революційній пропаганді. Особливо загострилися стосунки із владою після того, як Коцюбинський виступив з відкритим протестом проти чорносотенно-патріотичних заяв учасників 14 археологічного з'їзду в Чернігові. Наслідком цього стало виключення Коцюбинського зі складу "Просвіти", що відгукнулося болем у серці митця.

На жаль, Михайло Михайлович не міг повністю присвятити себе улюбленому заняттю - літературі. В одному з листів він писав: "Найбільша драма мого життя - це неможливість присвятити себе цілком літературі, бо вона, як відомо, не тільки не забезпечує матеріально, а й потребує ще видатків". Підступні хвороби, які здавна підточували організм, все більше давали про себе знати. Очевидці згадували, що він танув, як свічка. Необхідність витратити кошти на ліки, на оздоровчі поїздки дратувала Коцюбинського.

Можливо, найдраматичнішим моментом цього періоду була внутрішня трагедія письменника, спричинена коханням до Олександри Аплаксіної. Сімейні стосунки з Вірою Дейшею були дуже натягнутими. Ця історія висвітлена Ю. Кузнецовим в оповіданні "Intermezzo". Лише діти не давали Коцюбинському розірвати шлюб. О. Аплаксіна так писала про цей період: "Тільки Михайло Михайлович став іншим: тепер він майже не сміявся, був завжди замислений, часто мовчав. Припинилося його кумедне пустування під час прогулянок, зникли його невичерпні раніш веселощі".

Коментар викладача: П'ять найсуттєвіших причин були тією силою, яка робила життя Коцюбинського нестерпним. Тому перше "я" — найтемніше, бо воно відображає стан душі письменника до поїздки в Кононівку; друге "я" — світліше, оскільки воно символізує душу митця в перші дні відпочинку; третє "я" — чисте, світле, здатне знову йти до людей, оскільки "струни натягнуті", це той настрій, з яким Коцюбинський покидав дивовижний куточок, повертаючись у жорстоку реальність.

Отже, постійний нагляд жандармів, обшуки в квартирі, виключення зі складу "Просвіти", численні хвороби шматували тіло, конфлікт з дружиною і бажання одружитися з Аплаксіною. Усе це разом узяте і виснажило письменника, який радо відгукується на пропозицію на пропозицію відомого друга і мецената Євгена Чикаленка відпочити у його маєтку (с. Кононівка). Там М. Коцюбинський провів декілька тижнів. Тому й новела "Intermezzo", в основу якої лягли автобіографічні факти, присвячена Кононівським полям.

щодо відпочинку на лоні природи наслідком якого і стало написання твору "Intermezzo".

2.Робота з теоретико-літературознавчим матеріалом.

Новела «Intermezzo» Михайла Коцюбинського стала вершиною імпресіоністичного письма, де автор намагався передати враження від навколишнього світу, а також глибинні переживання особистості за допомогою зорових образів. Тому пропоную з'ясувати, що таке імпресіонізм, де він і коли зародився як напрям.

Робота в зошитах

Імпресіонізм (фр. «impression» - враження) – течія в мистецтві й літературі другої половини XIX ст. і початку XX століття.

Основне завдання імпресіонізму - витончене відтворення суб'єктивних вражень та спостережень, мінливих відчуттів і переживань

Імпресіонізм характеризується такими **ознаками**:

- психологізм у змалюванні персонажів;
- відтворення найтонших змін в настроях, схопити миттєві враження;
- ритмічність;
- багатство відтінків;
- збільшена увага до кольорів і звуків, до яскравих деталей.

3.Перегляд уривку з кінофільму «Імпресіонізм»

Де і коли зародився імпресіонізм ви зараз зможете дізнатися із кінофільму «Імпресіонізм»

3.Аналіз творів мистецтва

3.1. Розгляд та обговорення репродукцій Клода Моне («Схід сонця. Враження», «Маки в полі », «Дама в саду», «Каміла або жінка в зеленій сукні»)

3.2. Прослуховування музичного твору Клода Дебюссі «Місячне світло»

3.4. Бесіда-обговорення творів мистецтва

- Як саме знайшли відображення риси імпресіонізму у творах мистецтва?
- Чи подобаються вам ці твори? Доведіть свою думку.

4.Значення назви та жанру твору

Словникова робота

„*Intermezzo*” – психологічна новела з жанровими ознаками **«поезії в прозі»**. *Intermezzo* (з італ. – перепочинок, пауза) - перерва в творчості, відпочинок.

Поезія в прозі – невеликий ліро-епічний твір, написаний ритмічною прозою, який відзначається образністю, стрункністю композиції, сконцентрованістю змісту.

Психологізм - (грец. psych — душа; лат. lohos — слово, вчення) — передача художніми засобами внутрішнього стану персонажа, його думок, переживань, зумовлених внутрішніми й зовнішніми чинниками.

Психологічна новела – твір, побудований на глибокому змалюванні психології персонажів.

Персоніфікація - надання предметам, явищам природи або поняттям властивостей людини, тварини; уособлення. Окремою формою розгорнутої метафори є повна персоніфікація — уособлення.

5. Робота над новелою «Intermezzo»

Бесіда зі студентами

Робота з образами твору

- Чи не здивувало вас те, що у прозовому творі на початку є «дійові особи», як у драмі? Що б це значило? (*Особливий прийом виразності, який вказує, що буде в центрі уваги,— природа, почуття.*)
- Чи можна цих героїв поділити як в драматичному творі на групи? На які саме?

(Заповнення таблиці колективно)

Негативні	Позитивні
Моя утома	Ниви в червні
Залізна рука города	Сонце
Людське горе	Зозуля
	Жайворонки
Три білих вівчарки	

Бесіда за змістом твору

- Як ви розумієте зміст метафори "залізна рука міста"? (*Залісні конструкції є основою кожного міста, замість землі — холодне каміння; холод і замкнутість у серцях його мешканців; цивілізація приречена на загибель, екологічна катастрофа неминуча.*)

- Чи вдалося б ліричному героєві відпочити у межах міста?

- У місті панує закон, суть якого полягає в одному слові — «треба», як ви це розумієте?

- Кому заздрить герой? (Планетам)

- Чи можна побудувати життя так, щоб слово "треба" збіглося " з хочу"?

- Що ви можете сказати про героя твору — оповідача? (*Це людина високої духовної культури, інтелігент-демократ. Він має розвинене естетичне почуття, добре розуміє красу і велич природи — землі, неба й симфонії поля. Це митець і філософ, бо вся розповідь пройнята філософськими роздумами*)

- Що ж утомило героя, в чому його трагедія? **Прочитайте.**

- Чи можна провести паралель між ліричним героєм і вівчарками (Безумовно, адже вони були на припоні. Героя тримала, наче ланцюг, залізна рука міста, роблячи його злим, знервованим, втомленим. Металевий ланцюг робив те саме з вівчарками).

- Серед нив приходить заспокоєння героя, але абсолютного зцілення поки що немає. У якому епізоді твору ми це помічаємо? Зачитайте. (Це сталося серед нив. Герой милувався колоссям, слухав спів жайворонка, простягав руки до сонця і раптом побачив тінь на землі. Він насторожився: "Невже це знову людина?" Але переконавшись, що це лише тінь від хмари, зрадів, бо ще не готовий до зустрічі з людиною)

Виразне читання уривку «Мої дні течуть серед степу»

- Дні героя течуть серед степу. Що бентежить його душу? Прочитайте. (Він почуває космічний зв'язок із землею, почуває себе багатим, хоч не має грошей, бо йому належить зозулине "ку-ку", пісня жайворонка)

- Кононівські поля показані саме у червні. Чому? Чому спів жайворонка асоціювався у героя з арфою? (Арфа в грецькій міфології була улюбленим музичним інструментом Аполлона — покровителя мистецтва. Тому спів маленької польової пташечки порівнюється з божественною музикою, яку можна слухати день і ніч).

- Багато критиків говорили про Коцюбинського як про сонцепоклонника. Чи можете ви підтвердити цю думку? ("Я дуже щасливий, що стрічаюсь з ним тут, на просторі, де ніхто не замулить його обличчя, і кажу до нього: "Сонце! я тобі вдячний. Ти сієш у мою душу золотий засів — хто знає, що вийде з того насіння? Може, вогні?").

- Остання дійова особа, з якою зустрічається головний герой, є Людське горе. Чи готовий він до цієї зустрічі? Прочитайте. (Він уже не заїдає звістку про людське горе стиглою сливою, а відчуває, як знову натягуються струни душі, настроєні природою: "Йду поміж люди. Душа готова, струни тугі, налажені, вона вже грає...")

Викладач: так, дійсно, ліричний герой після зцілення повертається до попереднього життя. «Душа співає, струни натягнуті...». Гармонії досягнуто. Отже, це була не втеча, а інтермецо — тимчасовий перепочинок, під час якого приходить заспокоєння. У природі ми повинні шукати перепочинку, душевну гармонію. Природа — це спокуса для тих, хто втратив віру у власні сили, віру в життя.

У творі «Intermezzo» яскраво простежується здатність М. Коцюбинського "видобувати із буденних і звичайних предметів несподівані властивості та риси. Письменник, вловивши мить, розгортав її великим планом і знаходив у ній нові оригінальні шляхи до художнього змісту". А це є характерною рисою такого напрямку, як імпресіонізм.

6. Укладання схеми «Еволюція емоційних станів у новелі»

- Накресліть схему психологічних змін у душі героя

**Утома – стрес – інтермецо – рівновага – спроможність
сприймати – горе**

7. Проблематика новели “Intermezzo”

Які проблеми порушуються в новелі? *(Душевної рівноваги, повноцінного життя, специфіки творчого процесу; справедливості й людської гідності.) - (запис у зошити)*

8. Виконання завдання пошуково-дослідницького характеру

Робота в групах

- **З’ясуйте вид, роль та особливості пейзажів у новелі, дослідіть художні засоби, використані письменником**

Група 1. «Воно [поле] котить та й котить зелені хвилі і хлюпає ними аж в краї неба. Над всім панує тільки ритмічний, стриманий шум, спокійний, певний у собі, як живчик вічності. Як крила тих вітряків, що чорніють над полем: байдужно і безупинно роблять в повітрі круг, немов говорять: так буде вічно... так буде вічно...» *(З філософським підтекстом про плинність часу і його вічність.)*

Група 2. «Сонце! Я тобі вдячний. Ти сієш у мою душу золотий засів — хто знає, що вийде з того насіння?» *(Автор змальовує персоніфікований, одухотворений образ сонця; золотий засів — метафора; риторичне питання містить підтекст: енергія сонця дає ліричному героєві, митцеві насагу творити далі — в ім'я добра, знедоленого люду.)*

Група 3. «Вона [земля] моя. Всю її, велику, розкішну, створену вже,— всю я вмещаю в собі». «Йдемо повз чорний пар. Тепло дихнула в лице пухка чорна рілля, повна спокою й надії. Вітаю. Спочивай тихо під сонцем, ти така ж втомлена, земле, як я». *(Митець глибоко відчуває свій зв'язок з першоосновою — із землею; пейзаж змальовано за допомогою епітетів, автор використовує також інверсію, метафори.)*

Група 4. «Круг мене темно. Блискають тільки гострі, колючі згуки, і дрібно сиплеться регіт на металеву дошку, як шріт. Хочу спіймати, записати у пам'яті

— і не виходить. От - от здається... Тью-і, тью-і, ті-і-і... Ні, зовсім не так. Трійю-тіх- тіх... І не подібно.

Як вони оте роблять, цікавий я знати? Б'ють дзьобами в золото сонця? Грають на його проміннях, наче на струнах? Сіють пісню на дрібне сито і засівають нею поля?

Розплющую очі. Тепер я певний, що з того посіву зійшла срібна сітка вівсів, гнеться й блищить, мов шабля довговусий ячмінь, пливе текуча вода пшениці». *(Поєднуються відчуття зору, слуху й дотику; звуконаслідування використовуються метафори, порівняння, епітети, риторичні питання.)*

IV. Закріплення знань, умінь і навичок

Бліц-диктант

1. Визначте напрям, в якому написано твір “Intermezzo”.
2. Твір присвячений не людям, а полям.
3. Що означає “Intermezzo”?
4. Який твір було названо «симфонією звуків і барв»?
5. До якого жанру належить твір “Intermezzo”?
6. Яку присвяту має новела “Intermezzo”?
7. Який елемент драматичного твору використано у новелі?
8. Від якої особи написано новелу “Intermezzo”?
9. Завершіть логічний ряд Оверко, Трепов і...
10. Що символізує "залізна рука міста"?
11. Через оспівування сонця М.Коцюбинського стали називати...
12. В українській літературі М.Коцюбинський відомий передусім як представник якого стилю?

V. Підбиття підсумків заняття

Інтерактивна вправа «Займи позицію»

Новела “Intermezzo”- це твір для митців, «обраних» чи для широкого кола читачів, для всіх?

VI Домашнє завдання.

1. Доведіть, що "Intermezzo" належить до імпресіонізму?
2. Прочитати "Тіні забутих предків".
3. Підготувати повідомлення "Історія створення повісті".